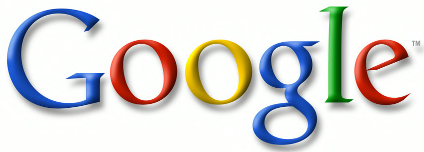

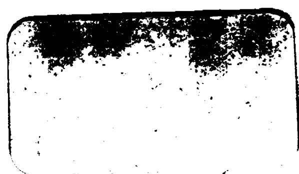

PARTOS

Valasztas vagy kinevezes?

1891

VÁLASZTÁS

VAGY

KINEVEZÉS?

(ADALÉK A KÖZIGAZGATÁSI REFORMHOZ.)

IRTA

PÁRTOS BÉLA.

BUDAPEST, 1891.

AZ EGGENBERGER-FÉLE KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA.

(HOFFMANN ÉS MOLNÁR.)

For Lt

R

Budapest. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája

Ha a spanyol inquisitor nem tudta megtériteni hitbeli ellenfelét, tehát a szerinte bünös embert, máglyára dobatta és elégette . . . Mi magyar kormányunk nem tudja reformálni a vármegyét a *választási rendszer* alapján, meg sem próbálja ezt, hanem ugyancsak tüzre dobja mint haszontalan lomot és — a kinevezési, államosítási módhoz fog hozzá! — A hasonlat kicsit drasztikus, talán sánta is, de — gondolom — hogy igaz és találó.

Különben nemcsak ezzel vagyunk mi így ebben a jobb sorsra érdemes szép hazában.

Tekintsetek csak szerte az állami és társadalmi élet különböző terein, s úton-útfélen a fölfordult világ, a visszás gondolkodás és fonák eljárás szomorú nyomaira fogtok akadni, akadni ijesztő mérvben, még pedig a legzsengébb kortól kezdve az emberi élet összes fázisain keresztül.

A helyett, hogy az iskolákban a nemes tettekre serkentő *emberszeretet* áldásos tanait csepegtetnék a gyermek és serdülő ifjú szívébe, sokkal gondosabban százféle dogmával tömik meg a zsenge agyakat, s így jókorán elhintik a fogékony keblekbe a felekezeti elfogultság sajnos előítéleteinek magvait; — a helyett, hogy a szülők, nevelők, tanárok, tanítók stb. arra buzdítanák a felserdült ifjakat, hogy *önálló pályákra* törekedjenek, azoknak talán nyolcz-tized része az államon akarván élősködni, mind hivatalt keres; úgy, hogy ha ez még tovább is így tart, maholnap több lesz a hivatalnok, mint az önálló magánember; — a helyett, hogy a *házasság* megkötésénél a szerelem és kölcsönös benső vonzalom képezné az egyedül igaz alapot s ki-

indulási pontot (mintha csak ez a példa a most előadott fektebbivel okszerü kapcsolatban volna....), talán ugyancsak nyolcz-tized része a házasságoknak sivár pénz-spekuláczió k nemtelen forrásából származik, és ha a tettetés vastag kérge már nem képes elfedni az ilyfajta »szent frigyek« szúette törzsét, — mindhárom fokú biróságaink alig győzik a válópereket elintézni; — a helyett, hogy az országgyülési képviselők pártkülönbség nélkül a szorgalom és *serény munkakedv* nemes példájával szolgálnának választóiknak, a kötelességérzet sajnos lazasága annyira elterjedt, hogy fontos törvényjavaslatok tárgyalásánál is meg kell néha állapítani, vajjon határozatképes-e a ház, azaz 100 jelen van-e a 450 közül; — a helyett, hogy a kormány és törvényhozás a nemes egyszerűség és *józan takarékosság* utánzásra méltó példáit nyújtaná az ország lakosságának, csak a közelmúltban is a nagyzási hóborttal és illetlen pazarlással határos eljárást követve, 4 milliós helyett 9 (mások szerint 15!!) milliós új országházat épittet, a proletariátus pedig naponta terjed a fővárosban ép úgy mint sok vidéken, a kivándorlások szaporodnak, éhségtől vérszegényen szédelegnek az emberek ezrei s nyomortól rontja a rachitis csontjaikat stb. stb.

Most meg — a helyett, hogy a tisztelt kormány előszedné a *nemzeti történelem* könyvét s a kor szellemének világitó fáklyája mellett okulva a multakon, *meghagyná az alapjában jó és egészséges választási rendszert, s átidomítaná* a jelen idők igényeihez és a demokraczia követelményeihez képest, s a helyett, hogy így az önkormányzat üdvös elvét helyes irányban kiterjesztené, — »tabula rasát« csinál a múltból és tüzre dobja a hiányos, félszeg, elavult s részben a legújabb 20 év alatt »megrontott« dolgokkal együtt a jó és helyes alapot magát is.

Vajjon mily mérvekben volt igaza Eötvös Károlynak a múlt év nyarán, midőn nagy-kőrösi beszédében azt mondta: »hogy neki úgy tetszik, mintha azok az urak a belügyminiszteriumban nem volnának kellőleg »megnőve« a közigazgatási reform fontos kérdésének helyes megoldására«, — azt én nem tudom, azt azonban tudom, hogy sokkal könynyebb és kényelmesebb dolog, osztrák vagy más minták

szerint a gyarló és sivár kinevezési rendszert egyszerűen átvenni, az alispánokból magy. kir. »Kreishauptmann«-okat, a szolgabirákból pedig m. k. »Bezirksvorstand«-okat csinálni, mint elővenni azt a magyar alkotmányt, komolyan és tüzetesen áttanulmányozni a legrégibb kortól a mai napig közigazgatási törvényeinket, kiszedni belőlük azt, a mi jő, eldobni mindazt, a mi elavult és rossz, fentartani az alapjában helyes tisztviselőválasztási rendszert, pótolni mindazt, a mi hiányos benne, a választást magát szabaddá, igazságossá és minden irányban czélirányossá tenni, megvonni tüzetesen a demarkaczionális vonalat az állami és municzipális ügyek közt, összeegyeztetni lehetőleg minden ízében a parlamentáris kormányrendszert a municzipális önkormányzattal, megjelölni s törvényjavaslatba helyesen önteni az elveket, melyek szerint a központi ellenőrzés szigora és hatékony volta mellett az önkormányzati közegek maguk minél szabadabban s mégis helyesen közvetítsék künn a megyékben az állami közigazgatást, a megyeit pedig közvetlenül s a közönség öntevékenységének közreműködése mellett is minél pontosabban és sikeresebben végezzék stb. stb. — Mindezt a nemzet szellemének, a jó közigazgatás szükségleteinek s haladott, fölvilágosult korunk igényeinek megfelelőleg törvényekbe igtatni kissé nehéz, de szép és férfiúhoz méltó föladat — de a kinevezési gyatra sablónt az osztrákoktól átvenni (ha csak mit feltételezni nem kivánok »a Reichsidee«-nek külön szolgálatokat nem akar tenni a kormány), sem nem jó, sem nem szép, sem nem üdvös vagy hasznos tevékenység.

*

Sajnálatomra tiltják körülményeim, hogy az egész közigazgatási szervezetet felkaroló fejtegetést írhatnék, mi nem is szerény röpirat keretébe, hanem önálló, még pedig vaskos kötetű munkába való vállalkozás. — Mivel azonban a kormány ujjáalakítási tervezetének súlypontját a *kinevezési rendszerbe* helyezi, ki akarom mutatni e rendszernek fonák, káros és szabadságellenes voltát, s be akarom bizonyítani,

hogy mennyivel *jobb, czélszerübb,* és a helyes közigazgatás követelményeinek megfelelőbb *a tisztviselők választásának rendszere.* Ez utóbbi bizonyítás közben és után meg kell majd jelölnöm azon *főbb elveket* is, melyek szerint a ma fennálló megyei *tisztviselő-választás* gyökeresen *reformálandó,* s úgy a kor demokratikus igényeihez, valamint az egyszerüsítendő gyors és jó közigazgatás kivánalmaihoz mérten átalakítandó volna.

I.

Minden nemzet politikai életében csak olyan közigazgatási szervezet verhet egészséges gyökeret, mely magának a nemzetnek jellemével, müveltségi fokával, különböző sajátságaival és szükségleteivel kellő összhangban van, és a mely annak történelmi alapjából fejlődött. Csak ily administrativ szervezet mellett érhető el helyesen és biztosan az *államczél* maga, mely, mint tudjuk, a jognak uralkodását, az egyes polgárok egyéni szabadságát, valamint szellemi és anyagi czéljaik elérését foglalja magában.

Mi magyar hazánkban *a vármegyei szerkezet,* mint *önkormányzati* közeg, legalább is a XIII. századból való, tehát több mint *hatszáz éves,* mit még azok is megengednek, kik még régibb, t. i. a vezérek korából való keltét tagadják. Minden esetre elég hosszú, tiszteletreméltó idő ez arra, hogy a municzipális szerkezet s vele a *tisztviselő választási rendszer a nemzet történeti multjával,* valamint *jelenével össze* legyen *forrva,* s hogy e rendszert egyszerüen sutra dobni s kétesbecsü szürke elméletek kedvéért a gyarló kinevezésével felcserélni ne szabadjon, hacsak a szebb *jövőt* könnyü vérrel koczkáztatni nem akarjuk. És ha igaz is az, hogy czéltudatos és eszélyes államférfiú előtt az állami intézmények megalkotásánál vagy változtatásánál az institucziók régisége iránt táplált kegyelet egymaga mérvadó nem lehet, igaz marad az is, hogy mielőtt a századok folyamán fejlődött régi rendszert félrelöki, a legnagyobb lelkiismeretességgel s elfogulatlan kritikával meg kell birálnia azt, *nem lehetne-e a nemzet* hagyományaival és szokásaival összeforrt, s így mintegy *vérébe átment régi elveket kiindu-*

lási alapul elfogadni s a kor haladott igényeihez képest olyformán *átalakítani,* hogy a nemzet czéljainak megvalósítására alkalmas eszközzé váljék a szándékolt újjítás.

Abból a józan és egészséges szempontból indúlt ki a *régi magyar felfogás* a municzipális szervezet s választási rendszer megalkotásánál s továbbfejlesztésénél, hogy a királynak és a kormánynak megadta, a mi ezeké, a nemzetnek meg azt, a mi a nemzeté, azaz kormány és nemzet osztozkodtak a közigazgatási és végrehajtási hatalom gyakorlásában olyformán, hogy a király által kinevezett műszervek az igazgatásnak legfőbb vezetésével foglalkoztak s az egyes administrativ ágakban rendeleteket bocsátottak ki, a törvény-hatósági s csekélyebb érdekű ügyeket pedig a municzipiumok időszakonként önválasztotta közegei által a kormány felügyelete alatt végezték. Több bölcseség és politikai józan tapintat rejlik ebben a szervezetben — higyjétek meg nekem — mint akár egy tuczat központosító ú. n. »Staatsphilosoph« ködlepte, vizenyős elméleteiben, bármint szidják s gúnyolják is most századok multán ezt a régi magyar felfogást a budapesti magyar politikai lapok legtöbbjei, a német nyelvűek pedig mind kivétel nélkül! Jól tudták és élénken érezték alkotmányozó elődeink, hogy az önkormányzati s ezzel együtt a tisztviselő *választási rendszer az alkotmánynak* egyik lényeges *biztosítékát* képezi, valamint tudták s érezték igen helyesen azt is, hogy *szabadságszerető nemzet* állami ügyeire való befolyás tekintetében nem érheti be azzal, hogy minden 3-ik, most, mióta »liberálisan« haladunk .... minden 5-ik esztendőben törvényhozót választ önmagának, hanem kormánya vezetése és felügyelete mellett *közvetlenebb befolyást* is kivánt közügyei intézésére. — Hogy ez az önkormányzati szervezet kezdettől fogva lényegében *rendi,* nemesi *volt,* az áll, de ebből a tekintetből sem érheti szemrehányás az alkotmányozó ősöket, mert hisz így volt ez akkor széles e világon mindenütt, vagy legalább Európaszerte, míglen az 1789-ki franczia nagy forradalom által széttörtek a bilincsek, omladozni kezdtek az osztály-előitéletek ósdi falai s az általános emberi jogok kiterjesztésével a népekre egy jobb jövő haj-

nala hasadt; s míg végre nálunk 1848-ban »törvénynyel hívtuk fel a *népet,* hogy osztozzék velünk *minden* közjogban, állami életünk *minden* áldásában, alkotmányunk *minden* jóvoltaiban« — mint Kossuth Lajos oly szépen mondta Glasgowban, midőn az angoloknak az 1848/49-ki magyar eseményeket fejtegette.

Az volna tehát a nagy s gyakorlati államférfiúhoz valóban méltó *feladat, az önkormányzati jogokat* a haladott kor igényeihez képest s az állami felügyelet s ellenőrzés közrehatása mellett lehetőleg *kiterjeszteni,* az emberek érdeklődését s *részvétét* a közügyek intézése iránt minél hathatósabban s minél tágabb körökben *ébreszteni,* s a tisztviselői *választási rendszert* mindenképen, de leginkább oly irányban *kijavítani,* hogy az szabad s igazságos legyen, tehát hogy necsak nagyrészt bizonyos klikkek vagy családok fiai jussanak hivatalokba, gyakran érdemesebbek rovására is, hanem, hogy tekintet nélkül a származásra, születés vagy összeköttetésre, lehetőleg mindig a legmegbízhatóbbak, legképesebbek, szóval *a legjobbak választassanak* meg mindazok közül, kik *kellő minősítés* mellett a közigazgatási tisztségekre pályáznak. — Ez volna a feladat, és semmi más, elfogadni tehát a százados választási alapot, s ezt lehetőleg tökéletesíteni úgy, hogy az összes vármegyékben minél kitünőbb s megbízhatóbb, a közigazgatási dolgokban elméletileg s gyakorlatilag jártas, szorgalmas tisztikart kapjunk. — De meg sem kisérteni a magában egészséges alap fentartását, javítását és korszerűsítését, hanem egyszerűen lomtárba dobni, s azt a nálunk csak abszolutisztikus időkben dívott, silány kinevezési rendszerrel felcserélni, ez egyenes megsértése a nemzet geniusának, ildomtalan figyelmen kivül hagyása az emberek jogos kegyeletének nemzeti intézményeink iránt, rideg ellenkezésbejutás a tiszteletreméltó történeti multtal, veszélyes növesztése a központi kormányhatalomnak, mely így könnyen túltengő »hatalmaskodássá« fajulhat, sivár átültetése az osztrák vagy cseh vézna lombatlan fának a kövér magyar földbe, melybe nem való s melyben jól tenyészni nem is fog soha, ne is tenyésszen!

Hogy miként gondolom én korszerűsíteni s telhetőleg

javítani a tisztviselő választási rendszert, s mi változtatásokat s pótlásokat javasolnék a fennálló magyar törvényeken e tekintetben, azt majd alantabb, ha rá kerül a sor, elő fogom adni. Előbb engedje meg az olvasó, hogy a *kinevezési* módszer *hibáit, hiányait és szabadságellenes fonákságát* röviden ecseteljem, vagyis — kissé népiesen szólva — hogy ... »lerántsam ennek a kinevezési rendszernek ábrázolatjáról az álarczot.«

*
* *

Abból indulva ki, hogy mai nap nem elég már, ha az állam a bátorlét és jogrendnek őre, hanem egyúttal bárminemű haladásnak is emeltyűje kell hogy legyen, igen sok politikus azon hibába esik, hogy téves túlzással alkalmazva a »gouverner c'est prévoir«-féle franczia jelszót, minden intézményt olyanná akar tenni, mikép a kormány mindenbe avatkozzék s intézőleg markoljon bele. Végzetes egy hiba ez, mely leginkább onnan ered, mivel az emberek nem tesznek kellő különböztetést magának az *államnak* és a tényleges, mindenkori *kormánynak* hatalma és lényege közt.

Nem annyira hatalmas kormányra, mint inkább hatalmas és erős államra van nekünk szükségünk. *Az állam* pedig *akkor lesz erős* és hatalmas, ha *kormánya* eszélyes és lelkiismeretes, ha szívós erélylyel meg tudja védeni minden irányban a nemzet jogait és érdekeit s ha mindazon hatalommal fel van ruházva, mely a nemzet közügyeinek vezetésére szükséges, — az *egyes állampolgárok* pedig nemcsak adófizetés és katonaállítás által, hanem a *közügyek iránt minél élénkebb részvét* és tettleges közreműködés által is *növelik az állam* erejét és segítik a kormányt az államczél elérésében a közélet minden mezején. Igy lesz erős és hatalmas első sorban az állam, s ezzel együtt a kormány maga is, mert épen az annyira hangoztatott »modern felfogás« szerint, az önkormányzat minél teljesb gyakorlása nemcsak törvényileg szerzett *jog*, hanem egyúttal honpolgári *kötelesség* is.

Nézzük már most, az imént felállított s gondolom nem igen vitás elvek tekintetében, hogy állunk a kinevezési rendszerrel?

Hát bizony! mi türés-tagadás benne, meglehetős »csehül« állunk vele. — Lássuk csak!

A közigazgatási tisztviselőket kinevező rendszer érzékeny, súlyos *jogfosztást* foglal magában, a mennyiben a nemzet alkotmányos alapjogait közel érintő hatalmat egyenesen kivesz a közönség kezéből s azt a kormányra ruházza át. Egészségtelenül túltengővé teszi tehát ez a rendszer a sok tekintetben eddig is már túlságosan kifejlett kormányhatalmat, mi egyrészt hatalmaskodássá fajúlhat, másrészt pedig az ország erőinek zsibbasztására, gyengítésére s végső elemzésben a nemzet politikai kiskorúságára vagy talán helyesebben kiskorúságban tartására vezet; holott hazafias és fölvilágosult kormánynak épen ellenkezőleg az a feladata, hogy alkotandó vagy reformálandó intézmények által a polgárok szabadsága s jogai czélszerűen kiterjesztessenek s politikai önérzetök és czéltudatosságuk öregbedjék.

Nem is szabad ennek a polgári szabadságnak és jognak legnagyobb részt a mindenkori *kormányok minöségétől függnie,* mely, mint minden a nap alatt, igen sok változásnak van alávetve, hanem úgy kell megalkotni vagy újjáalakítani a törvényeket, hogy a *polgári szabadság* a kormány többé vagy kevesbé szabadelvű irányától függetlenül *magukban az állami intézvényekben* lelje telhető *biztosítékait.* Csak az ilyen rendszer jó, és szabad státus szabad polgárához méltó, minden másfajta rossz, haszontalan és elvetendő.

Alig mulik hét, hogy ismételve is siránkozásokat ne olvasnánk politikai lapjainkban az embereknek a közügyek iránt való *közönye* s nagymérvű *részvétlensége* ellen. Sőt mi több! talán a folyó év január havában maga a belügyminister szükségesnek s indokoltnak találta, a törvényhatóságokat egyenesen körrendeletileg figyelmeztetni, hogy a közigazgatási s egyéb bizottságok tagjai serényebben vegyenek részt feladataik teljesítésében!! Ha a belügyminis-

ter úr és törvénytjavasló munkatársai ezt az egyetlen egy rendeletet amúgy igazán és behatóan megfontolnák s kellő következtetést vonnának belőle kifelé az emberek közéletébe, kétszeresen is meg kellene fontolniok, vajjon tanácsos, czélszerü és üdvös lehet-e az, az amúgy is ijesztő mérvekben jelentkező közönyt és indolencziát még inkább növelni a lakosság lelkületében.

Már pedig az vita tárgyát sem képezheti, hogy ez a *közöny nagyban növekedni fog,* ha a törvényhatósági tagok ősi, választási joguktól, s ezzel együtt a személyekre való minden ingerencziától teljesen megfosztva, pusztán és kizárólag az önkormányzat *tárgyi* részeibe folyhatnak be, bármint igértetik is az autonom jogok ezen részeinek fentartása. Mit használ a »balkézzel« való fentartás, ha a »jobbkézzel« elvesztek az emberektől egy hatalmas rúgót arra nézve, hogy telhetőleg éljenek is ebbeli jogaikkal, melyek gyakorlásának lanyhasága ellen önmagatok már ma panaszkodtok s orvoslást czélzó rendeleteket bocsáttok világgá?! Hogy szükségkép közönyösebbekké *kell-e* válniok a bizottsági tagoknak a választási jog elvesztése által, e felett nagyon elvont és meddő dolog volna vitatkozni már csak azért is, mert a gyakorlati államférfiúnak törvényalkotásai vagy módosításai közben nem arra kell figyelnie, hogy minőknek *kellene* lenniök az embereknek, hanem arra, hogy *minőkül jelentkeznek tényleg* a politikai életben, ha mégis üdvös s az államczélra nézve hasznos akar lenni az életbeléptetendő intézkedés. Mivel pedig az tapasztalati, elvitázhatlan tény, hogy a személyes ügyekkel való foglalkozás, tehát a választás tényleges gyakorlása egyúttal az önkormányzat dologi, tárgyi részei iránt is fogékonyabbá, érdeklődőbbé teszi az embert, míg a választási régi jog megszüntetése épen az ellenkezőt eredményezi, nem szenvedhet kétséget, hogy a *kinevezési rendszer* ezen nagyfontosságú szempontból is feltétlenül *elvetendő.*

De *elvetendő* ez a kinevezési rendszer még a következő lényeges *okoknál* fogva is:

A *külsöleg* jelentkező (okmányokkal igazolható formai) *minősítvény* mellett (vagy talán helyesebben fölött) egyik

lényeges mellőzhetlen kelléke a jó közigazgatási tisztviselőnek az, hogy polgártársai, kiknek ügyeit intézi, benső őszinte *bizalommal* viseltessenek irányába. Oly kvalifikáczió ez, melyet nem pótolhat semmiféle ügyvédi, jogtudori, vagy közigazgatási szakbeli oklevél, hacsak az önkormányzati igazgatást magát izetlen »slendriánná«, vagy léha és lomha »bürokratizmussá« sülyeszteni nem akarjuk. — Már most kérdem én, ha a külső minősítés a kormányközeg (főispán) vezetése mellett a kijelölő bizottság által a törvény szerint szigoruan megállapíttatott s így *a közönség csakis kvalifikált egyének közül választhat*, vajjon *ki* van inkább hivatva és képesítve megitélni azt, hogy a pályázók közűl a közbizalomra kik a legérdemesebbek? — nehány tanácsosával itt Budapesten a *belügyminister-e,* avagy künn minden egyes vármegyében a választó *közönség maga-e?* Erre a kérdésre a válasz ugyan nem nehéz, kivált ha csak azt az egyet is szemügyre vesszük, hogy az esetek túlnyomó nagy többségében a minister a pályázó egyént — még csak látásból sem ismeri, s ha »ebből« ismerné is, ez ugyan nem sokat változtatna a dolgon. A kinevező minister a pályázó egyéneket csak »papirosból« (minősítési táblázatok stb.) s legfeljebb még főispáni s egyéb értesítésekből, gyakran »besúgások«-ból ismerheti, ezekről pedig a tapasztalás azt tanítja, hogy igen-igen sokszor nagyon is kétes becsűek; holott a választó közönség a jelölteket 5—10 stb. évig tartott közvetlen érintkezésből merített tapasztalás útján itélheti meg.

Azt fogják mondani talán a kinevezés barátai, hogy a most használt *»bizalmi« indok* nagyon *»ideális.«* Dehogy ideális, szó sincs róla, nagyon is gyakorlati, nézzük csak még a *sötétebb* oldaláról is ezt az *érvet.* Tegyük fel, hogy a választott tisztviselő, rútul megfeledkezve magáról, a *megvesztegetés* bűnébe esik, tegyük fel ugyanezt a kinevezett hivatalnokról is. Mind a kettőtől feltétlenül szabadulnia kell a közönségnek, mert méltatlan lett hivatalos hatalmára egyik is, másik is. A vétket mind a kettő titokban, azaz négyszem közt követte el. Már most melyiktől fog könnyebben szabadulni a közönség, a választott-

tól-e, vagy a kinevezett-től? — Mint az anyagiban, úgy van ez az erkölcsi világban is, ha a keblet a rothadás kezdi rontani, ez csaknem mindig terjed, tehát a választott és kinevezett egyaránt több izben is el fogja követni ezt a vétket, mi, ha néha lassan is, de biztosan kiszivárog a közönség közé s ennek tudomására jut szájról-szájra. A választási rendszernél tehát a közönség — hacsak minden erkölcsi érzetből kivetközöttnek tekinteni nem akarjuk, mit feltenni nem szabad — egyszerüen *nem választja* meg többet az ilyféle romlott egyént, hanem »kiteszi a szürit.« — A *kinevezési* rendszernél azonban *a minister mit tehet* ily esetben? — Elcsaphatja a hivatalnokot, azt mondjátok. El ám! de csak úgy, ha lehet. Az esetek végtelen többségében *soha meg sem tudja* a dolgot, mert feljelentő nem igen szokott akadni ilyenkor, lévén a megvesztegető »erkölcsi rokonságban« a megvesztegetettel, s így elhallgatja, legalább is minister vagy hatóságok stb. előtt turpisságát. — Nagy kivételesen azonban tegyük fel, feljelentés történik, mit tehet a minister? — Vizsgálatot rendel s a körülményekhez képest fegyelmi eljárás alá, sőt perbe is fogatja a hivatalnokot. Ámde mindezeknél törvénykivánta bizonyítékokra van szükség, hogy czélt érjünk, bizonyíték pedig megvesztegetési esetekben soha sincs, nem is lehet, — mert négyszem közt, titokban történnek. Mi tehát az *eredmény?* Próbák hiányából *felmentés* és — pro coronide — még esetleg rágalmi per is a feljelentő ellen! — Oly hatalmat pedig sem ministernek, sem senkinek a világon kezébe lerakni nem lehet, hogy a szóban levő esetekben bármiféle bizonyítási eljárás nélkül, egyszerü feljelentésekre (és ex informata conscientia) saját belátása szerint döntsön, mivel ez minden jogrenddel ellenkeznék s minden hivatalnok állását merőben tarthatatlanná tenné, a teljes önkénynek egyrészt, másrészt meg a bosszú, harag, zaklatás stb. nemtelen érzeteinek a legtágabb kaput nyitná.

Látni való mindezekből, hogy az *össz-minősítés* t. i. a képesség és megbizhatóság szempontjából hasonlíthatlanúl *több biztosítékot nyújt* a szabad *választás,* mint a kinevezés-

rendszere a közigazgatási tisztviselőknél s ezzel együtt a közigazgatásnál magánál is.

Az administrativ közegekkel a megyei közönség apraja, nagyja, szegénye, gazdaga a közigazgatás százféle ágazataiban naponta sűrű összeköttetésben áll, s a közigazgagatási tisztviselő igen sok esetben nem vonhatja a rokon ügyeket a paragrafusok gyakran hiányos, szűk keretébe, hanem *önállólag kell intézkednie* saját belátása szerint és felelősségére. Áll ez különösen a főbb tisztviselőkre nézve (alispánok, főszolgabirák stb.), kik a törvényileg előszabott minősítés mellett — ha szerényebb körben is — önálló eszmékkel, kezdeményező tehetséggel, gyors itélő s határozó képességgel kell hogy birjanak. Mindezen kellékekre nézve a dolog természete és tapasztalás szerint sokkal *kedvezőbb a szabad választási,* mint a sablonszerű kinevezési rendszer, mely a közigazgatást a *pezsgőbb élettől* megfosztja, értelmi *tespedést* és lomha részvétlenséget szül, a közigazgatás közegeiből, ritka kivétellel, *pedáns bürokratákat* csinál, kik paragrafusaik mérhetlen tömkelegében tévelyegve, el-elszoknak minden önálló alkotás vagy kezdeményező gondolattól s *minden intézkedést a központi kormánytól várnak,* mely eredetök, előmenetelük s végre nyugdíjaztatásuk egyedüli kútforrása.

A mellett, hogy bürokratává teszi *a kinevezési rendszer* az administrativ hivatalnokot, nagyban *táplálja* benne *az önkénykedés* iránti hajlamot, mely aztán közte és a közönség közt gyakori viszálykodások, surlódások stb. tisztátlan kútfeje lesz, mi az administráczióra magára végtelen káros, bénitó hatással van. A hivatalnoknak csak egyesektől kell függetlennek lennie tiszti ténykedései közben, mi azonban sohasem mehet annyira, hogy »begombolódzva« elzárkózzék bárminemű a közügy érdekében tett tanácstól s ellenérveléstől, és »minden áldást felülről« várva, kizárólag a Budapestről jövő kormányparancsokra hallgasson. *Fölfelé* tehát föltétlen alázatos *szolgává — a közönség irányában* azonban igen gyakran *önkényessé teszi* természetszerűleg *a kinevezési* rendszer a közegeket, mi mindennek előbb felel meg, mint a jó

adminisztráczió követelményeinek. Megfelel a keleti perzsa »szatrapa«-rendszernek, de a czivilizált állampolgári közreműködésre számító, józan és egészséges magyar önkormányzati elvnek soha és semmi körülmények közt.

II.

Térjünk át röviden *czáfolatára* azon főbb *ellenvetéseknek*, melyeket a kinevezés barátai a szabad *választás rendszere ellen* használni szoktak.

Azt mondják legelőbb is elvi ellenfeleink, hogy a *közigazgatás* a választott tisztviselőkkel *gyarló*, s hogy a tapasztalás azt mutatja, mikép a *kinevezett* hivatalnokok *jobban* s pontosabban *végzik* teendőiket.

Hogy a megyei közigazgatás eddig nem volt kielégitő, annyi áll, de ennek sok egyéb mellett egyik lényeges oka épen abban rejlik, hogy az utolsó 20 év alatt már is inkább *álczázott kinevezés*, mint szabad választás útján kerültek állásaikra a tiszti közegek. — A főispán hatalma túlságosan kiterjesztetett, a kijelölésre való befolyása kizárólag döntővé tétetett, s így igen-igen gyakran és bőven csak *személyes pártfogoltjai* juthattak hivatalba, kikkel aztán kénye-kedve szerint rendelkezvén, nem annyira közigazgatási, hanem alkalomadtán . . . igen sokszor inkább kortesteendőket is végeztetett. Igy aztán persze hogy útonútfélen megakadt a közigazgatás gépezete, ha a »gépész« saját mesterségétől hatalmilag elvonatva — »más fajta« mesterséget, talán inkább »mesterkedést«... volt kénytelen űzni gyakran hónapokig, a saját feladatait pedig elhanyagolta vagy más avatlan kezekre bízta. Köztapasztalati sajnos tények ezek, mikről most szólok, tehát bővebb bizonyításra nem szorulnak, mivel a nagy közönség köztudatában élnek. Különben e thémára magára alantabb egész röviden úgy is rá kell még térnem.

Merőben *téves* és alaptalan az az állítás is, *mintha a kinevezett* hivatalnokok tapasztalás szerint pontosabban s *jobban administrálnának*, mint a választottak. Nincs a közigazgatásnak egyetlen egy ága sem széles e hazában,

mely ellen annyi panasz és gáncs merült volna fel a múltban s merül fel ma is, mint a — *pénzügyi administráczió.* Pedig úgy tudom, ahány fináncz-hivatalnok van itt nálunk, az soha életében nem választatott, hanem kezdettől fogva mindig kineveztetett, legalább is az 1848 utáni időt értve. A tapasztalás tehát épen ellenkezőjét bizonyítja annak, mit tisztelt ellenfeleink a kinevezés mellett felhoznak, még pedig az administrácziónak egy igen nagy, szélesen elterjedt ágában, mihez túlzás elkerülése s az igazság érdekében csak azt a megjegyzést kell fűznöm, hogy nem épen kizárólag a kinevezési rendszerben rejlik a pénzügyi igazgatás elleni panaszok oka, hanem a tömérdek idevágó törvények néha ellentétes voltában s a rendeletek mérhetlen halmazában is.

Haladjunk tovább! — Az emberek tájékozatlanságára s ebből származó hiszékenységére szertelenül számítanak azok, kik úton-útfélen a »*mívelt külföldre*« hivatkoznak, állítván, hogy a nyugati államokban is kizárólag kinevezett közegek végzik az administráczió teendőit, s a választási elv ott egyenesen ki van zárva. Nézzünk csak kicsit szemébe ennek az ellenvetésnek! *Francziaországban* — a czentralizáczió klasszikus földjén — mintegy 8—10 esztendeje már nemcsak számos közigazgatási hivatalnoknak, de söt a biráknak is választása iránt mind sürübben merülnek fel hangok, még pedig igen illetékes gyakorlati és tudományos körökben, úgy hogy biztosra lehet venni, mikép a tisztviselő-választás elve mielőbb érvényre jut. *Poroszország* legújabb keletű tényleges igazgatási szerkezete szerint fokozatosan a járási, kormánykerületi és tartományi (Kreis, Regierungsbezirk, Provinz) közigazgatásnál ott látjuk a választott bizottságokat s a kormány-közegek mellett a választott tisztviselőket is. — Söt mi több! *Anglia,* mint tudjuk, szivósan ragaszkodik ősi intézményeihez, és ime! 1888-ban, tehát ugyancsak »modern« időben, meghozták a grófsági önkormányzati nevezetes törvényt (Local-Government Act.), melynek értelmében a hosszú századokon át kinevezve volt grófsági közegek immár szabadon választott önkormányzati tisztviselőkké lettek. Több egyéb európai

müvelt államból is lehetne még példákat felhozni a választási elv mellett, de elégnek tartom az említetteket. Lám! lám! tisztelt »kinevező urak« ...! Az a sokat emlegetett mívelt külföld épen nem irtózik annyira a tisztviselőválasztás elvétől, mint ti elhitetni szeretnétek, hanem ellenkezőleg nap-nap mellett tágabb körökben terjed ezen elv, mivel épen a »mívelt« emberek belátják, hogy a helyes és egészséges közigazgatás követelményeinek sokkal megfelelőbb, mint a ti bürokratikus kinevezési sablontok. — Avagy csak a mi szegény, jobb sorsra érdemes hazánkat akarjátok — a rák dicstelen szerepére kárhoztatni untalan?!

Ha Szent-István első királyunk csak sejtette volna is azt, hogy mennyi bajt fog okozni valamikor Magyarországon — a *nemzetiségi kérdés,* bizonyára nem intézi soha Imre fiához ama hires szavait: unius linquae uniusque moris regnum imbecile et fragile est (egynyelvű és egyszokású ország gyenge és törékeny).

És ezzel áttérek a kinevezés barátainak azon *ellenvetésére,* melyet a választási elv ellen a nálunk *sajátlagos nemzetiségi* viszonyokból szoktak meríteni. Midőn tehát készséggel megengedném, hogy most idéztem hires mondat mai magyar viszonyainkra egyátalán nem illik, sőt talán épen az ellenkezője áll, engedjék meg viszont nekem ellenfeleim azt, hogy a »nemzetiségi« érvet nagyon is fejfujni, szertelenül kiaknázni szintén nem illik. — Azt mondják ugyanis a kinevezés védői, hogy rendszerök alkalmazása mellett a nemzetiségi vidékek hazafiság dolgában kevésbbé megbízható hivatalnok-elemeit tiszta magyar vidékekre lehet áthelyezni, holott ez a választás mellett teljes lehetetlen.

Ezen ellenvetésre vonatkozólag csak ennyit:

Legelőbb is *oly állapotokat kell teremteni* (kellett volna már eddig is), hogy e hazának minden fajú, vallású és nyelvű fia bizvást *megnyugodjék* sorsában, illetve *magyar állampolgári* helyzetében, s hogy a más nemzetiségüek önmaguk visszaútasítsák a köztük itt-ott előforduló túlzók vagy rajongók netáni államellenes tervezgetéseit. — Ha látni és érezni fogják a *nem-magyar nemzetiségüek*, hogy a

szabadság és polgári jogok jótéteményeiben *egyformán osztozkodnak* velünk, s mi magyarokul a *testvériség* érzetét őszintén tápláljuk, viszont azonban joggal elvárjuk tőlük, hogy *anyanyelvük szeretete* és művelése mellett lehetőség szerínt *a magyar nyelvet is elsajátítsák*, ha végre tapasztalni fogják azt, mikép *magyar és nem-magyar* ajkú *egyaránt* élvezheti a jó, gyors, olcsó és igazságos közigazgatást: a nemzetiségi túlzók vagy kalandorok végkép és bizton el fognak veszteni a népben minden talajt hazafiatlan terveikre nézve, melyek tekintettel a magyar állam túlnyomó hatalmára, úgyis többnyire csak »üres beszédek,« délibábszerű rajongások dicstelen jellegével birnak. Ha azonban minden jóakarat, őszinte békülékenység, intés, figyelmeztetés stb. *egyesek makacsságán* hajótörést szenvedne; arra való a kormány és közege: a főispán hatalma, hogy legelőbb a *fegyelmi* és szükség esetén a büntető törvények teljes *szigorának* alkalmazása által a közönség megszabaduljon az ilyféle embertől, ki méltatlan arra, hogy a magyar haza közügyeit szolgálja.

Kitetszik ezekből, hogy az amúgy is igen nehezen s csak szórványosan végrehajtható álhelyezés most leirt esetekben nem feltétlenül szükséges, csak eszélyesen és méltányosan kell bánni magával a nagy közönséggel, a vétkezők feje fölött pedig a törvényes szigor pallosát a legéberebb figyelemmel és erős karral suhogtatni. Est modus in rebus!

Nem lehet szó nélkül hagyni a »nemzetiségi« indok tekintetében még azt sem, hogy legfeljebb 10—11 van vármegye olyan, hol a szóbakerült »nemzetiségi« aggodalmak előfordulhatnak, holott az ország 63 vármegyéből állván, 52—53 *megyére nézve az érv magától elesik.* Már pedig nem az elenyésző csekély szám, hanem a *túlnyomó többség szerint kell kiindulni* a reformok létesítésénél, kivált ha van mód benne a csekély számúakat eszély, igazságosság és tapintat által megnyerni, a netalán fészkelődőket pedig ránczbaszedni.

Menjünk át a *demokracziára* és a *liberalizmusra!* Nem ismerek egyhamar az egész világtörténelemben korszakot

és sárgömbünkön, melyet földnek neveznek, országot, midőn és a hol annyi durva *visszaélés* történt volna e *két jelszóval,* mint Magyarországon a legutóbbi 15—20 év alatt. — E jelszavak hangoztatásával reformálták 1885-ben (nem 1485-ben, kérem!) a főrendiházat s a középkort in optima forma új törvénybe iktatták (a régit liberálisan még egy kis plutokracziával is feldiszítve . . .!), e szavak örve alatt alkották meg egy évvel később az ötéves mandatumról szóló törvényt (demokratikusan megfosztva a népet százados, erősb jogától), legújabban pedig ugyancsak »demokratikus és liberális módon« nap-nap mellett inkább s ijesztőbb mérvekben terjed az emberek elméjében a felekezeti és osztály-előitéletek ostoba elfogultsága! Ma meg el szeretnék hitetni sokan még azt is, hogy a kinevezési rendszer demokratikusabb és liberálisabb a választásinál! Mivel azonban azt nem politikusnak, hanem már minden jóravaló egyetemi joghallgatónak is tudnia kell, hogy sokkal inkább felel meg az igazi szabadelvűség és demokraczia elvének az olyan rendszer, mely szerint a tisztviselők közvetve a nép (démosz) közbenjöttével jutnak állásaikra, mint az olyan, hol ez királyi kinevezések által történik, ennek az ellenvetésnek czáfolatával hosszasabban nem is szükséges foglalkoznom. — E helyett azonban és az igazság érdekében is megjegyzem, hogy igen sokan azért ellenzik a választást, mivel ez a vármegyékben szerte nem történik elég demokratikus és *szabadelvű módon,* hanem inkább csak aristokratikusabb, nemesi családok fiai kerülnek a tisztségekre, más polgári származású érdemesebbeknek gyakran rovására is. Ez már egészen más beszéd és sajnos! részben igaz is, ha talán nem is oly mérvekben, mint állíttatik. Ámde ennek a visszás és *helytelen állapotnak* talán maga a választási rendszer az oka? avagy talán az 1870. vagy 1886-ki idevágó törvény? Korántsem! sem e törvények, sem még kevésbbé a választási elv nem oka ennek, hanem — *oka azon urak,* kik hivatva voltak és vannak e *törvényeket kezelni.* — Érdekes volna nagyon, összeállítani 1867-től mai napig a *főispánok* névlajstromát, s látnátok, hogy ily hosszú idő alatt mindössze tán 4—5!! volt a főispánok közt polgári

származású, a többi mind »főnemes« vagy »nemes« ; még érdekesebb volna tudni és statisztikailag egybeállítani mindazon érdemes tapasztalt magasb állású ministeri hivatalnok, alispán, közigazgatási dolgokban is jártas felsőbb birák vagy más teljesen rátermett egyének névsorát, kik a 23 év folyamán mind-mind méltánytalanul mellőztettek a főispáni kinevezéseknél csak azért, hogy tapasztalatlan ifjoncz bárók, vagy még ifjabb grófocskák vagy más ősnemes családok tagjai nyerjék el — nem ritkán képesség és hivatottság nélkül — ezen állásokat.

A capite ergo piscis — mi által azonban itt nem akarok egyebet mondani, mint azt, hogy első sorban maguk a *kormányok adtak* igen *rosz példát a demokratikus eljárás* szempontjából a nagy közönségnek, a példák pedig, mint tudva van, az emberi természet gyarlóságánál fogva, kivált a roszban igen sokszor vonzó erővel birnak és (Darwin hires tanától eltekintve is . . .) utánzókra, vulgo: »majmolókra« találnak. Az pedig igen természetes, hogy az ilyen aristokratikus származású vagy hajlamú főispánok minden befolyásukat arra használják fel már önkényt (hát ha még netán ily szellemben sugalmaztattak is . . .) hogy lehetőleg az önmagukkal rokonabb gondolkodású s hajlamú ú. n. nemesi családok sarjait juttassák a különböző tiszti állásokba Úgy de ha mindez áll — és elég a köztudatra hivatkozni hogy áll — akkor *ne forduljatok* a tiszta és szép *választási rendszer ellen* érvelésteikkel, *hanem korholjátok* inkább *mindazokat, kik* hamisan, helytelenül és *igazságtalanul kezelték* és kezelik ma is az alapjában *jó és demokratikus elvet*, s legfeljebb még azokat, kik elég gyengék a törvény-kezelőknek vak eszközül szolgálni. Hassatok közre így, hogy *ne a születés* s talán ezzel együtt a feltétlen alázatosság felfelé legyen első sorban *mérvadó a főispáni hivatalok betöltésénél*, hanem a jellem, képesség, a közigazgatási dolgokban szerzett bő tapasztalás és érdem, a buzgó tevékenység s eszélyes tapintat stb., és meg fogjátok látni csakhamar, ha ily minőségű férfiak a törvényt mindig tisztelve és szigorúan megtartva fognak főispánokul befolyni a tiszti választásokra, nemcsak legnagyobbrészt *nemesi* családok fiai, hanem

ezekkel együtt más, *nem-nemes származású,* arra való egyének is fognak választás útján minél többen hivatalokba jutni. — Hogy a bizottsági tagokat miként kell ez érdemben összeállítani, arról majd mindjárt alantabb.

A *nepotizmus* és *protekczióról* is kell még egész röviden szólnom, mert *további ellenvetéskép* az is állíttatik a kinevezés védői által, hogy most nevezett kinövések nagyon *dúlnak* a tiszti választásoknál. Hát dúlnak, az igaz — de dúlnak ám és dúltak azok mindig, s fognak is dúlni a kinevezéseknél is. Végkép kiirtani e visszásságot — legalább míg emberek fogják kezelni a törvényeket — épen az emberi természet gyarlóságánál fogva valószinűleg nem lesz lehetséges soha, sem a kinevezési, sem a választási rendszernél. A gyakorlati politikus előtt csak az lehet a kérdés, vajjon miként lehet a komáskodást és helytelen pártfogolást *minél szükebb térre szorítani,* valamint különösen az, hogy e czélra nézve *melyik rendszerben* fekszik *több biztosíték.* Feltétlenül a választásban, mert a mit fentebb a minősítés és bizalom dolgában előadtam a besúgások s helytelen informácziókra s utóbb a főispáni hatalom igazságos kezelésére nézve: az megfelelő módon nagy mértékben áll a nepotizmus és protekczióra vonatkozólag is, mihez itt még azon lényeges körülményt kell hozzáfűznöm, hogy az *érdekek különbözőségénél* fogva 4—600 bizottsági taghoz *sokkal nehezebben fér hozzá* a sompolygó *pártfogolás* döntő *befolyása,* mint *egyetlenegy* (vagy igen kevés 2—3) *emberhez,* kiknél hason körülmények közt nagyon gyakran csak egy, t. i. a hatalmi érdek a mérvadó. — Egyébiránt nem is törvényekkel, sem kinevezési, sem választásiakkal lehet telhetőleg kiégetni e fekélyeket a társadalom testéből, hanem lehet, sőt kell az által, hogy minél finomabbá és élénkebbé fejlesztessék az emberekben a becsületérzés, mihezképest szerzett erősb jogok vagy igazabb igények rovására még csak eszükbe se jusson kegyhajhászat végett csúszva-mászva lábatlankodni akár minister, akár a választó intelligenczia előtt, minister is választó, is leghelyesebben cselekedvén, ha ajtót mutat az ilyfajta szemérmetlen ólálkodónak. Mivel azonban mégis a *nepotizmus és protek-*

czió ellen is több garancziát nyújt a sokak által gyakorlott *választási, mint* az egy ember által kezelt *kinevezési rendszer*, kétséges nem lehet, hogy elvi ellenfeleink ebbeli ellenvetése is téves és alaptalan, s hogy így a helyesen eszközlött választás jobb a kinevezésnél.

Nem elég *egyöntetű a közigazgatás a municzipális*, illetve *választási rendszer mellett*, azt is mondják ellenfeleink. — Már a fennálló törvények keretén belől is elég módja van a belügyi kormányzatnak rendeletek útján oda hatni, hogy ez az egyformaság, egyöntetűség telhetőleg s a szükség szerint létesüljön; és felülvizsgálván ugyancsak a belügyminister az egyes törvényhatósági szabályzatokat, a jóváhagyások s esetleges módosításoknál megint csak bő alkalma nyilik minden lényegesebb administrativ elvre nézve az egyöntetűség tekintetében kellő mérvben befolyni és fölügyelni. Az pedig, hogy minden legcsekélyebb, lényegtelen szabály-szakasz vagy netán még alispáni vagy szolgabirói végzés is mindenütt és mindenben úgy hasonlítson egymáshoz, mint tojás a tojáshoz, az csak hiábavaló pedanteria, de egyáltalán nem józan követelménye a jó és gyors közigazgatásnak országszerte.

És mindezekkel befejeztem volna a tisztviselő-választási rendszer ellen széltiben használt főbb *ellenvetések czáfolatát*, már a mennyire ez szerény röpiv keretében telt.

* * *

Még *két* igen lényeges *argumentumot* kell említenem a *kinevezési rendszer ellen*, mely két érv (szisztematice) inkább e művecske első részébe lett volna való. Mivel azonban e két indok jobbára *politikai* természetű, jónak találtam ezeket egészen elválasztani a többi tárgyi érvtől s ide utolsó helyre tenni már csak azért is, nehogy valamikép a pártszenvedély vagy legalább is a pártszempontból való helytelen kiindulás vádja érhessen.

Lássuk tehát ezt a két nagyfontosságú érvet!

Eszményileg — szerintem legalább — az az egyedül *helyes* állapot, *ha hivatalnok*, legyen ez akár birói, akár köz-

igazgatási, *az aktuális politikában* való tényleges, tevékenyen beavatkozó részvételtől teljesen *tartózkodik.* Országgyűlési képviselőt ugyan mint adófizető polgár tökéletes szabadon választhat, szavazhat tehát kinevezett törvényszéki biró függetlenségire, választott megyei tiszt pedig kormánypárti vagy mérsékelt ellenzéki jelöltre s megfordítva, úgy mint ezt lelkiismerete és politikai belátása sugallja. De már hogy köztisztviselő politikai agitácziókban tettleges és tevékeny részt vegyen — még pedig pártkülönbség nélkül bármi irányban — ez mindig visszás és igen helytelen dolog sok más okkal együtt leginkább azért, mert a közhivatalnok mindig bizonyos hatalommal van felruházva, mihezképest a politikában való ténykedése *a választás legelső kellékére, t. i. szabadságára* zavaró hatással bir.

Hisz elvileg, vagy mint fentebb mondtam, eszményileg a most előadottak nem is igen képezhetik vita tárgyát — a baj csak az, hogy a gyakorlati élet perspektivája nagyon sokszor és nagyon sok helyt igen-igen csal.

A birákra nézve e tekintetben positiv törvény (1869: IV. 8—12. §§.) rendelkezik s választások közben mégis merülnek fel panaszok helytelen ingerenczia ellen, sőt volt eset, hogy — törvényszéki elnök a törvénynyel megegyeztethetőnek találta kormánypárti politikai értekezleten a pártelnökséget is ellátni (lásd: Irányi Dániel 1881. tavaszán tett interpelláczióját e tárgyban). — Magam tudok két esetet — egyik északi, a másik déli Magyarországról szól, — hogy két kir. járásbiró egyenesen »éktelenül« korteskedik vala választáskor stb.; más, ki a vidéken nálamnál többet fordul meg, valószinűleg többet is tud ily esetekről. Szóval, az élet perspektivája csalékony!

Mi lesz azonban majd a képviselö-választások szabadságából, ha az összes közigazgatási, tehát politikai tisztviselők is kinevezett kormányközegek lesznek, kik nem a birák többé-kevésbbé elvont külön körében mozognak, hanem künn a mindennapi élet százféle érintkezéseiben forgolódnak — azt itt előre bőven ecsetelni nem kivánom. Annyi azonban tisztán áll előttem, hogy e »politikai kinevezések« által alighanem végkép »beharangoznak« annak a válasz-

tási szabadságnak, vagy, ha más képlet jobban tetszik, minden valószinüség szerint valóságos — »tatárjárás« lesz a szabad eszmék szabad küzdterén Magyarországon!

Nem ér tehát semmit a kinevezési rendszer azon okból sem, mivel a mindenkori kormány befolyását e tekintetben is veszélyes mérvekben túltengővé teszi, *a politikai választások szabadságára* nézve pedig *kártékony* hatással van.

Áttérek *a másik politikai indokra*, melynél sokkal rövidebb lehetek.

Ha szabad kérdeznem, miféle érdeke lehet az alkotmányos magyar kormánynak s mindazoknak, kik e kérdésben vele tartanak, Szent István birodalma intézményeit mindenben *parifikálni*, egyenlővé tenni, *az osztrák tartományok* intézményeivel!? Annyira szívükhöz nőtt talán az az osztrák kinevezési rendszer? — Nem nőtt. — Vagy a »Reichseinheit« agyrémének akarnak szolgálatokat tenni? Nem akarnak, elhiszem, mint már fentebb is mondtam. — Avagy talán oly idylli közigazgatási állapotok vannak odatúl Ausztriában a kinevezés mellett? Dehogy vannak, hol jó a közeg jó, hol gyarló, ott gyarló a közigazgatás is csakúgy mint nálunk a választással. No hát akkor ne bántsátok ezt a százados választási intézményt, mely »annyi balszerencse közt, oly sok viszály után« megállta helyét s daczolni tudott nehéz idők vészes viharaival és valóban nem érdemelte meg, hogy e haza önfiai önkezükkel hálátlanúl sutra dobják, anélkül, hogy javítani, korszerüsíteni még csak meg is kisérlenék. Ne bántsátok különösen akkor, ha — még Andrássy Gyula gróf 1889-ki utolsó beszéde után és daczára is .... — őszinte maradt bennetek a hit, hogy a szerintem nyomorúságos és veszélyes, szerintetek üdvös és jó 1867: XII. t.-cz. alapján is szebbé, jobbá és kedvezőbbé tudjátok fejleszteni e jobb sorsra érdemes ország közállapotát! Ne bántsátok legalább azt, a mit a most említett szerencsétlen törvény épségben, illetve érintetlen hagyott!

*

(Hogy a kezdettől végig komoly, itt-ott talán nagyon is komoly tárgyból a humor vagy tréfa se hiányozzék, minap azt kelle olvasnom két politikai lapban is, hogy az összes megyei tisztviselők kinevezése mellett az szándékoltatik a kormány részéről, mikép a megyék által felállított intézetek, pl. *kórházak* tisztviselői mégis választatni fognak a bizottsági tagok által!! Szegény ősi választás, lám! lám! hova kerültél — a »szabadelvű« kormány atyáskodó jóakarata a kórházakba dug, akár Koch tanár a tuberkulózis betegeit!! Viczispán, főjegyző és szolgabiró helyett ezután tehát tisztelt bizottsági tagtársak — orvost, gondnokot, no meg talán egy pár betegápolót fogtok majd választhatni. Nem jönnétek fel Budapestre seregestül deputácziókban ..... megköszönni a belügyminiszter úrnak s munkatársainak ezt a liberalismusát!? — Dísz-szónokotok jelszava lehet: Ex gratia speciali — mortuus est in hospitali!...)

III.

Elérkeztem fejtegetéseim utolsó és legrövidebb részéhez. — Rövid azért lehetek, mert ezután csak tényleg *fennálló törvények alkalmazásáról,* módosításáról s *pótlásáról* lesz szó, valamint dióhéjban arról is, mik volnának a *főbb teendők,* hogy a helyes elvek és eljárás szerint választott tisztviselők jól és pontosan végezzék az adminisztráczió feladatait. Mivel pedig én nem az egész közigazgatási szervezetet magában foglaló tüzetes munkára, hanem legközelebb csak arra vállalkoztam, hogy a választási rendszer előnyeit a kinevezés veszélyeivel és hátrányaival szemben védjem, ennek pedig fentiekben már megfelelni iparkodtam, itt elegendőnek tartom az elvek és teendők egyszerű elősorolását, illetve jelzését, a mivel azután be is fejezem röpiratomat.

Az úgy mint eddig 6-évenként megejtendő megyei tisztviselő *választást szabaddá, igazságossá* s átalán fogva olyanná kell tenni, hogy lehetőleg mindig a legjobb, legképesebb s legmegbizhatóbb elemek kerüljenek a pályázók

közül a tiszti karba, tekintet nélkül a származásra vagy családi (rokonsági, sógorsági stb.) összeköttetésekre.

A milyen a választó, olyan többnyire a választott. — *El kell tehát törölni* a jogegyenlőség elvét sértő *igazságtalan virilis* intézményt, s a törvényhatósági bizottságok úgy állítandók össze, hogy a törvény által előirt számuk két harmada közvetlen választás útján kerüljön ki, s az így megválasztottak önmaguk választják a hátralevő egy harmadrészt, még pedig ugyancsak 6 évre (nem 10-re, mint az 1886: XXI. t.-cz. hibásan rendeli). Minden 3 év leteltével a tagok fele kilép, új választás eszközöltetik, midőn a kilépettek is újra választhatók. Ez által inkább az *értelmiség*, mint a *pénz* képviselői juthatnak lehetőleg a bizottságokba. — Minden tényezőnek vállvetve oda kell hatnia, hogy megyei bizottsági tagokul *a társadalmi rétegek* lehetőség szerint *mind helyes arányban választassanak*, tehát nemcsak a földbirtok képviselői s az ú. n. gentry, hanem ezekkel együtt *kereskedők* és *iparosok* is, mert ha túlnyomólag agrikol ország vagyunk is, igen tanácsos és üdvös, gyárost, kereskedőt és iparost is belevonni az önkormányzati tevékenység érdekkörébe, s így e társadalmi lényeges foglalkozásokra künn a vidékeken is fejlesztőleg, buzdítólag hatni. Gentry vagy nem gentry tehát mindegy! csak jóravaló, értelmes és igazságos férfiakból álljon az a bizottság s vele együtt az általa időnként választandó tisztikar.

Minél kevesebb »*arisztokratikus*«, hanem sokkal inkább »*demokratikus*« hajlamú és észjárású, jellemes, képzett és tapasztalt férfiakat kell *főispánokká* kinevezni, ezek meg törvényes befolyásukat hathatósan oda érvényesítsék, hogy hozzájuk minél hasonlóbb (kaliberü) közegek kerüljenek a tisztségekre.

A nagy *politikában való tettleges részvét* (vulgo: többnyire csak *korteskedés)* szerintem, mint fentebb indokoltan előadtam, a jó közigazgatás sürgős érdekében a választott adminisztrativ *tisztviselőknek is törvényileg megtiltandó*, s nemcsak »rendeletileg«, mit aztán »szóbeli« ellentétes »intelmekkel« igen könnyű paralyzálni. Hogy a képviselő-

választás jogát, valamint azok, kik a közgyülésen üléssel és szavazattal birnak, azt a jogot is megtartják, hogy nézeteiket ott politikai dolgokban is előadhatják, az magától értetik. Csak a közönséges »korteskedésnek« gyakran másoknál is, köztisztviselőnél mindig éktelen mesterkedése az, minek lehetőleg útját kell állni.

Kvalifikáczió dolgában a szerintem elég alapos és jó 1883. I. minősítési törvény a legnagyobb s mégis igazságos szigorral kezelendő a kijelölő bizottság által.

Az 1886: XXI. t.-cz. 82. §-a azonban gyökeresen *megváltoztatandó* olyformán, hogy a kijelölő bizottság *mind a hat tagját a közgyülés választja,* s csak ezek »szavazatának egyenlősége esetében dönt« az elnöklő főispán, mivel az eddigi helytelen eljárás kizárólag a kormányközeg kezébe rakta le a kandidáczió egész jogát. — Az sem szükséges, hogy minden állásra csak 3 egyén legyen jelölhető, hanem e számot hatra lehet fölemelni, így a közönség minél több törvényileg képesített pályázó közül választhat. — Ellenben nagyon szükséges már az, hogy mihelyt a főispán vagy más kijelölő bizottsági tag észreveszi, mikép a minősítési törvény ellenére történt kandidáczió vagy választás, az eset rögtön felterjesztendő a belügyminiszterhez, ki a választást megsemmisítve, újat rendel el; ily esetek jövőre az alább említendő közigazgatási biróságok elé fogván tartozni. Minden szabadság, tehát a választási is, csak úgy jó, ha a törvényes renddel karöltve jár, ellenkezőleg rakonczátlankodássá fajul, mi mindig épen az igaz szabadságnak van csak ártalmára.

Kapcsolatosan ezekkel megjegyzem, hogy a kellő *felügyelet, ellenörzés* és szükség esetén a *fegyelmi* törvények is az összes hivatott közegek által pontosan és lelkiismeretesen kezelendők, egyáltalán nem osztozhatván egyik ismert közjogi irónk azon egészen »sajátos« nézetében, »hogy a fegyelem fogalmát és szavát municzipális törvényeinkből el kellene törülni.« Nem a fegyelmi törvényeket kell eltörülni, korántsem, hanem inkább lelkiismeretes szigorral kell kezelni azokat, a mi »eltörlendő« illetve kiirtandó volna az emberek szivéből és agyából, az: a ha-

nyagság, részrehajlás, lomhaság, felületesség, kicsinyes klikkszellem stb. Ezek helyett: az élénk kötelességérzet, serény szorgalom és munkakedv, becsületes részrehajlatlanság, a korszerü haladás iránti erős vágy és érdeklődés, a középkori osztályelőitéletek s felekezeti szükkeblüség mellőzése stb. volna (az iskolától kezdve az érett korig) folyton fejlesztendő minden egyes tisztviselőben s majd meglátnátok — minő gyors, jó és igazságos lenne nálunk az a megyei adminisztráczió! Hogy e tekintetben államnak, társadalomnak, sőt ezeket megelőzőleg szülői és iskolai nevelésnek és oktatásnak is vállvetve, nemes versenynyel kell fáradoznia, azt nem szükséges indokolnom.

Egyátalán *helytelen* és visszás az is, hogy a megyei *tisztikar nagy része* egyenesen a *föispán* élethosszra kinevezett *kreatúrája* legyen, mint azt az 1886 : XXI. t.-cz. 80. §-a rendeli.

E törvényszakasz tehát *módosítandó* olyformán, hogy a főorvos, számvevők s járási orvosok csak úgy választandók 6 évre a megyei közgyülés által, mint többi tiszttársaik, a szakaszban elősorolt egyéb megyei közegek pedig (a gyakornokok egyedüli kivételével) a központi tisztikar által, mindazok által t. i., kik a közgyüléstől birják mandátumaikat, a főispán elnöklő vezetése alatt élethosszra volnának választandók, élethosszra azért, mert részben igen csekélylyel vannak, részben egyátalán nincsenek közhatalommal felruházva. A közigazgatási gyakornokokat, valamint a törvény által meghatározandó számban tiszteletbeli tisztviselőket is a főispán továbbra is kinevezheti.

Köztapasztalás szerint az *alispán,* ki pedig lelke a megyei közigazgatásnak, rendesen *túl van terhelve* teendőkkel, nemcsak a törvényben ráruházott ügyek halmaza, hanem az ügyes-bajos felekkel való szüntelen, időt emésztő érintkezés által. Folyton túlterhelt egyéntől pedig jó munkát várni alig lehet, még ha az a legtehetségesebb s legszorgalmasb ember is. Igen czélszerü volna tehát a megyék nagyságához képest 2—4 *közigazgatási tanácsos állásának szervezése,* mely tanácsosok közvetlenül az alispán utáni rangfokozatban és fizetéssel ugyanennek segítségére volná-

nak a központi adminisztráczió intézése körül a főjegyzővel és 2—3 aljegyzővel együtt. Az ország kulturális, közgazdasági, ipari és kereskedelmi stb. fejlődése, — ha mérsékelten és néhol lassan is — de mégis csak halad, szaporodik ezáltal az adminisztrativ teendők halmaza is, s így, méltányosan legalább nem lehet kivánni, hogy épen a megyei tisztikar folyton egy azon számú és keretű maradjon, minő volt évtizedek vagy tán századok előtt, holott az állami közegek nap-nap mellett szaporíttatnak, talán sokszor fölösen is. E megyei közigazgatási tanácsosok *új állásának* szervezése által az alispán sok időt nyerve, még inkább hallgathatná meg a felek óhajait, jobban foganatosíthatná az összes felügyeletet és ellenőrzést, többet utazhatna ugyane czélból megyéjében szerte, szóval sokkal jobban és tüzetesebben végezhetné a vezetés, útbaigazítás és lelkiismeretes fölügyelet lényeges dolgait. Több ideje maradna így az alispánnak különösen arra is, hogy úgy a megyei közgyülésnek, valamint hellyel-közzel magának a központi kormánynak is a bő tapasztalás s ezáltal átszűrt gondolkodás tárházából önálló terveket és eszméket hozna javaslatba, az adminisztráczió egyik-másik mezején, mi ennek természetszerüleg csak előnyére szolgálna.

Mint a megyei központban a viczispán, úgy a *járásokban a főszolgabiró* a közigazgatás legfontosabb tényezője. E mellé is tehát kellő munkaerőt kell adni, a hol csak szükséges, a szolgabirón kivül még segédszolgabirót is, hogy a főbiró maga necsak 9—10,000 »számot« (kiirni is borzasztó, hát még elintézni!!) végezzen és végeztessen gyakran »fülledt-légű« irodájában, hanem minél többet mehessen ki az egyes községek szabad, üde légkörébe: szóbelileg érintkezni a lakossággal, fölügyelni a községi s körjegyzőkre és pénztárosokra, útbaigazítani szóbeli rövid eljárással az elöljáróságokat, magyarázgatva nekik a törvényeket, rendeleteket, megyei szabályzatokat, járási végzéseket stb.

Oda is kell hatni az illető tényezőknek, hogy kivált oly vidékeken, hol nincs vagy csak igen fogyatékosan van kellő számú teljesen képesített ember a *tiszti állások betöltésére*, *más megyebeli*, vagy *városi*, sőt *fővárosi* jelesebb s a

közigazgatási szakmában gyakorlott egyének is megválasztassanak a közönség által. Hisz magyarokul mindnyájan egy hazának gyermekei vagyunk, melynek minden talpalatnyi földjét egyaránt kell szeretnünk s üdvét, fölvirulását egyformán szivünkön hordanunk, akár a fővárosban vagy kisvárosban, akár bármely hazai vidék zugában lakjunk, mihezképest az arratermett s művelt ember kellő vezetés és tapintat mellett elég gyorsan feltalálhatja magát más vidéken is s közrehathat a jó adminisztráczió helyes kezelésében.

Helyes elvek szerint megalkotandók a *szolgálati szabályzat* (u. n. pragmatika), valamint a *közigazgatási biróságok;* az első a bizonyos fokozatokban való előmenetelt és fizetésemelést kellőleg állapitja meg, valamint megvédi az alsóbb tisztviselőket felebbvalóik netáni önkényétől, a második lényeges intézmény pedig a közigazgatás terén történt sérelmek törvényes orvoslását eszközli.

»Olcsó húsnak híg lévén a leve« — *dotáczió* dolgában az összes *tisztviselők sorsának javítása* iránt is lehetőleg gondoskodni kell olyképen, hogy a fizetések átalánfogva a kor viszonyaihoz s a némileg javult pénzügyi helyzethez mérten felemelendők, s az osztó igazság elvei szerint helyes arányba hozandók volnának. Azon tisztviselők pedig, kik 12 éven már túl szolgálják a megyét, 6—6 évenként emelendő mérsékelt *korpótlékban,* s ha 12 évi szolgálat után hibájukon kivül (nagy kivételesen) kimaradnának, a tüzetesen kidolgozandó *nyugdíjszabályzatok szerint* a szolgálati évekhez képest kellő *nyugdíjban* is részesüljenek. A takarékosság elveit nem szabad a jó közigazgatás rovására gyakorolni, rosszul fizetett tisztviselőtől pedig (akár legyen választott, akár kinevezett) teljesen jó munkát várni bizvást legalább nem igen lehet.

Végre még csak egyet, s ezzel befejezem művecskémet.

Összes vonalán egyszerüsítendő a közigazgatás a megyei központon, a járásokban és a községekben egyaránt. A *szóbeliség elve* minél tágabb mérvekben érvényesítendő a *személyes felelősség* alkalmazása mellett. A sok haszontalan,

lélekgyilkos *irkafirka* tehát egyenesen *kiirtandó,* hisz nem arra van szükség, hogy a közeg minél többet *irjon,* hanem arra, hogy minél többet *tegyen,* igazgasson, intézkedjék, stb., élő viszonyokat az emberek közt bonyolítson le, de ne holt aktát kezeljen, növesszen s irattárba rakjon. Az adminisztrácziónak valóságos átka volt eddig is már a teménytelen fölösleges firkálás, mely hervasztólag hat az üde polgári életre, akár a számum egészségtelen szele a növényekre, és ha a jogi természeténél fogva jóval preczizebb, elvontabb és nehézkesebb igazságszolgáltatásnál is nap-nap mellett inkább érvényre akar jutni s jut is a szóbeliség üdvös elve, kétszeres erőfeszítéssel azon kell lennünk, hogy a közigazgatás összes vonalain még inkább érvényesüljön, az irásbeli hosszadalmas eljárás pedig lehetőleg legszűkebb korlátok közé szoríttassék.

* * *

Ime! ezeket kivántam elmondani a napirenden levő nagyfontosságú kérdésről. Be akartam bizonyítani legelőbb is a tisztviselő *választási rendszer* *előnyeit a kinevezés hátrányaival,* sőt veszélyeivel szemben, *czáfolgatva* egyszersmind a választási rendszer ellen használtatni szokott *érveket;* s másodsorban röviden meg akartam *jelölni* azt, hogy *mikép reformálandó* s korszerüsítendő a *választási rendszer* maga, s mily lényegesb *pótlások* s ujítások volnának alkotandók, hogy a közigazgatás választott tisztviselők által minél jobban és pontosabban végeztethessék.

Mennyiben sikerült vállalkozásom, azt itélje meg az olvasó maga, itéljen egyúttal a felett is: vajjon »az ósdi, elavult politikus« vagy »a hagyományos maradi municzipalista«, avagy végre netán »a szájaskodó népszabadságmentő« szelleme szól-e feléje soraimból. Én csak annyit tudok, hogy a jobb ügynek kivántam hasznára lenni, mit ha szemernyi mérvben értem is volna csak el, beérem vele.

Jegyzet. Jelen röpirat a kormány közigazgatási törvényjavaslatának benyujtásakor már sajtó alatt volt.

Ugyanezen szerzőtől megjelentek:

Budapest belváros választóihoz (programm-fejtegetés.) . . . . 1881.

A Főrendiház Reformja . . . . 1882.

A Felsőházi Törvényjavaslatról. . . . . . . 1884.

Az Ötéves Mandátum ellen . . . . 1885.

A Független és 48-as párt szervezéséről . . . 1887.

A Jogi szakoktatás Reformjáról . . . . . . 1890.

Budapest, 1891. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

